

Верховний
Суд

СПОРИ ПОВ'ЯЗАНІ ЗІ СТВОРЕННЯМ ТА
ЗДІЙСНЕННЯМ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ
ГОСПОДАРСТВ.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗГЛЯДУ СПОРІВ ЗА
УЧАСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Іван Міщенко

суддя Касаційного господарського суду у складі
Верховного Суду

м. Київ, 9 квітня 2021 року

Верховний
Суд

СПОРИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ОСОБЛИВОСТЯМИ СТВОРЕННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

У разі смерті громадянина – засновника селянського (фермерського) господарства (фермерського господарства) право постійного користування земельною ділянкою, наданою для ведення фермерського господарства його засновнику, не припиняється зі смертю цієї особи, а зберігається за фермерським господарством, до якого воно перейшло після створення фермерського господарства.

Право постійного користування земельною ділянкою саме через перехід його до селянського (фермерського) господарства (фермерського господарства) не входить до складу спадщини.

Спадкувати можна права померлого засновника (члена) щодо селянського (фермерського) господарства (фермерського господарства), а не земельну ділянку, яка перебуває в користуванні такого господарства.

Постанова ВП ВС від 23.06.2020 у справі
№ 922/989/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90458880>

Право довічного успадкованого володіння, набуте особою в порядку, встановленому законом, не припиняється у зв'язку з її смертю та входить до складу спадщини.

Після проведення державної реєстрації фермерського господарства та переходу до нього в силу норм Закону України «Про фермерське господарство» прав і обов'язків орендаря земельної ділянки за договором оренди землі таке господарство звертається до державного реєстратора для проведення державної реєстрації відповідного права оренди на підставі поданого ним договору оренди землі державної та комунальної власності, укладеного засновником цього фермерського господарства.

При цьому укладення з орендодавцем та подання державному реєстратору додаткової угоди до договору оренди землі про заміну орендаря з фізичної особи – засновника на фермерське господарство чинним законодавством України не передбачено, відповідно не є обов'язковим.

Постанова ВП ВС від 30.06.2020 у справі №
927/79/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90458899>

Якщо один з подружжя є учасником фермерського господарства і вносить до його статутного капіталу майно, придбане за рахунок спільних коштів подружжя, то таке майно переходить у власність цього підприємства, а в іншого з подружжя право власності на майно (тобто речове право) трансформується в право вимоги (зобов'язальне право), сутність якого полягає у праві вимоги виплати половини вартості внесеного майна в разі поділу майна подружжя або право вимоги половини отриманого доходу від діяльності підприємства.

Постанова КЦС ВС від 18.03.2020 у справі № 390/43/18-ц
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88339352>

Фермерське господарство не зобов'язане письмово повідомляти членів фермерського господарства про проведення загальних зборів, якщо такий обов'язок не перебачено у статуті господарства. У цьому випадку будь-який інший спосіб повідомлення про проведення зборів може бути належним.

Постанова КГС ВС від 08.08.2018 у справі
№ 911/3215/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76000584>

Спiр, який пов'язаний з порушенням корпоративних прав засновникiв та власникiв фермерського господарства, дiяльнiстю фермерського господарства та членством у ньому, незалежно вiд суб'єктного складу, вiдповiдно до пунктiв 3, 13 частини першої статтi 20 Господарського процесуального кодексу України належить до юрисдикцiї господарських судiв.

Постанова КГС ВС вiд 18.03.2020 у справi № 904/686/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>

Вимоги Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», яким встановлена спеціальна позовна давність до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства, не можуть застосовуватися за аналогією закону до вимог про оскарження рішень власників фермерського господарства відповідно до статті 8 ЦК України.

У такому разі, оскільки інше не передбачено законом, застосовується загальна позовна давність тривалістю у три роки.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/686/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>

Набуття земельної ділянки державної або комунальної власності у користування після державної реєстрації фермерського господарства здійснюється шляхом проведення земельних торгів.

Постанова КГС ВС від 07.03.2018 у справі
№ 911/436/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/72692978>

Колективне сільськогосподарське підприємство, члени якого не є подружжям, їх батьками, дітьми, які досягли 16-річного віку, іншими родичами, не може бути перетворене на селянське (фермерське) господарство.

Постанова ВП ВС від 01.09.2020 у справі №
907/29/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/91555342>

Врожай, вирощений на земельних ділянках, які передавалися у власність членам фермерського господарства та перебувають у володінні і користуванні фермерського господарства, є власністю цього господарства.

Постанова ВП ВС від 18.02.2020 у справі №
918/335/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88138141>

Звернення засновника фермерського господарства, який із земель державної власності для ведення цього господарства безоплатно отримав в оренду земельні ділянки, про додаткове відведення земельної ділянки на позаконкурсній основі суперечить приписам чинного законодавства, що є самостійною, достатньою підставою для визнання недійсними договору оренди землі та наказу головного управління Держгеокадастру про затвердження документації із землеустрою та передачі земельної ділянки в оренду.

Постанова КГС ВС від 29.01.2020 у справі
№ 927/83/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87329334>

До вирішення питання про вступ (прийняття) спадкоємців (правонаступників) померлого члена фермерського господарства правомочність загальних зборів визначається без урахування частки в статутному капіталі, яка належала померлому.

У такому разі під час встановлення правомочності загальних зборів слід враховувати голоси інших членів господарства, які без голосів, що припадають на частку померлого, становлять у сукупності 100% голосів, які мають враховуватися під час визначення кворуму.

Постанова КГС ВС від 08.08.2018 у справі
№ 911/3215/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76000584>

Розглядаючи заяву громадянина про надання земельної ділянки для ведення фермерського господарства по суті, орган виконавчої влади чи місцевого самоврядування, а в разі переданого на судовий розгляд спору – суд, повинен дати оцінку зазначеним у заяві обставинам і фактам, перевірити доводи заявника, наведені в обґрунтування розміру земельної ділянки з урахуванням перспектив розвитку фермерського господарства, в тому числі щодо наявності трудових і матеріальних ресурсів.

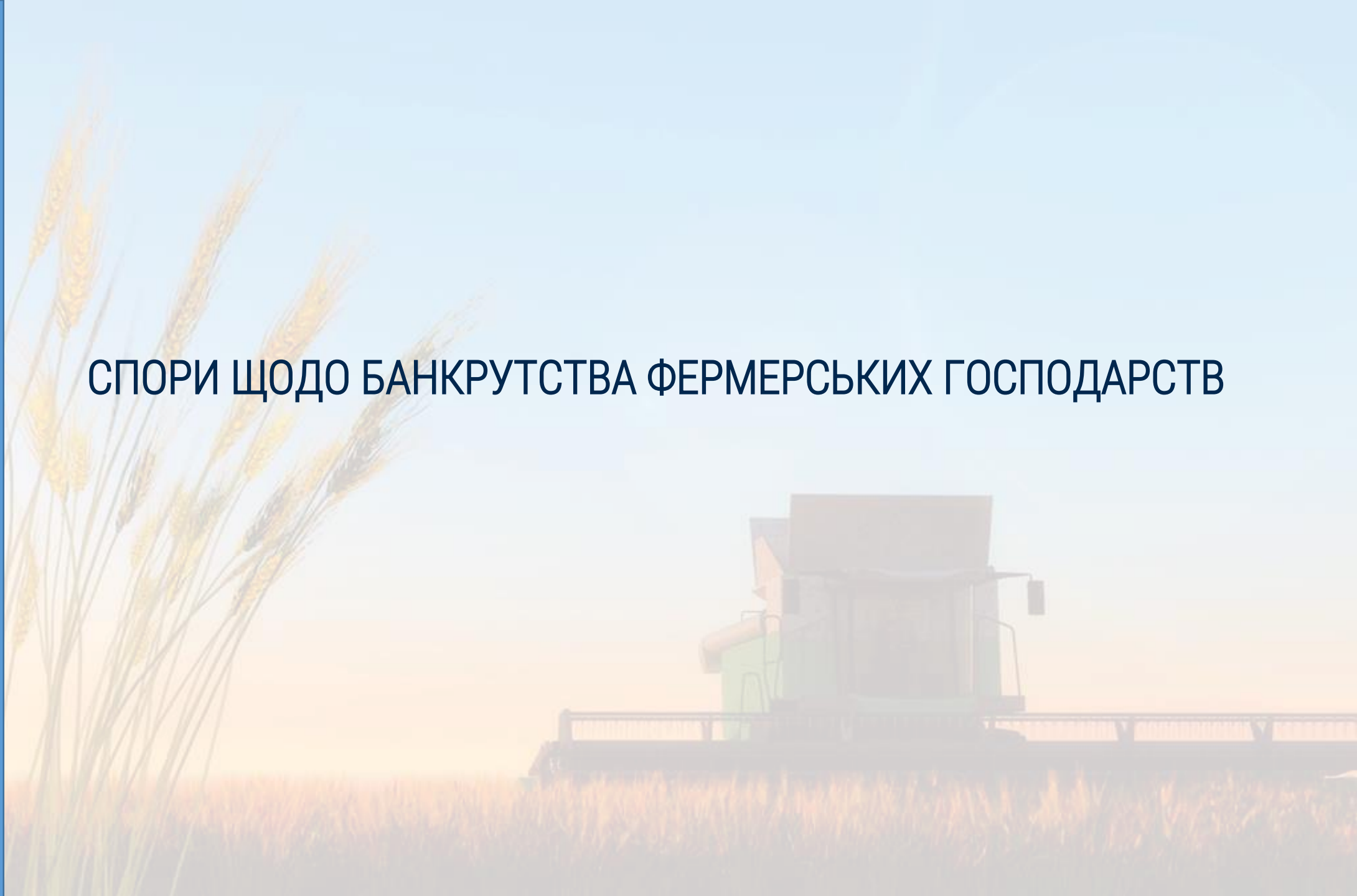
Постанова КГС ВС від 23.10.2019 у справі
№ 924/863/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85206485>

Верховний
Суд

СПОРИ ЩОДО БАНКРУТСТВА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Верховний
Суд

Процедуру санації у справі про банкрутство фермерського господарства, порушеній за загальним порядком провадження у справі про банкрутство, може бути введено з урахуванням конкретних обставин справи одразу після дострокового припинення процедури розпорядження майном фермерського господарства.

Постанові КГС ВС від 19.09.2019 у справі № 912/4687/16
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84665460>

Кредитор – селянське фермерське господарство з майновими вимоги до боржника, які виникли до порушення справи про його банкрутство, щодо повернення майна в натурі має право або вимагати від боржника виконання зобов'язання в натурі, або звернутися як конкурсний кредитор із заявою у справі про банкрутство, трансформувавши свої майнові вимоги в грошові.

Постанова КГС ВС від 05.03.2019 у справі № 925/1770/15
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/80509789>

Приписи частини одинадцятої статті 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції, чинній до 19.01.2013) не застосовуються до спірних правовідносин щодо правомірності укладення боржником – фермерським господарством угоди поза межами шестимісячного строку, що передував даті визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедур.

Постанова КГС ВС від 30.04.2020 у справі № 19/49-10
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89183088>

Процедура банкрутства фермерського господарства у справі, порушеній на підставі статті 95 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (в редакції, чинній з 19.01.2013), має здійснюватися з урахуванням правового статусу боржника за його організаційною формою та приписів частини четвертої статті 2, статті 93 цього Закону, якою унормовано особливості банкрутства фермерського господарства.

Постанова КГС ВС від 15.05.2018 у справі
№ 915/1110/16

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74221220>

Врожай, вирощений на земельних ділянках, які передавалися у власність членам фермерського господарства та перебувають у володінні і користуванні фермерського господарства, є власністю цього господарства.

Постанова ВП ВС від 18.02.2020 у справі №
918/335/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88138141>

Врожай, вирощений на земельних ділянках, які передавалися у власність членам фермерського господарства та перебувають у володінні і користуванні фермерського господарства, є власністю цього господарства.

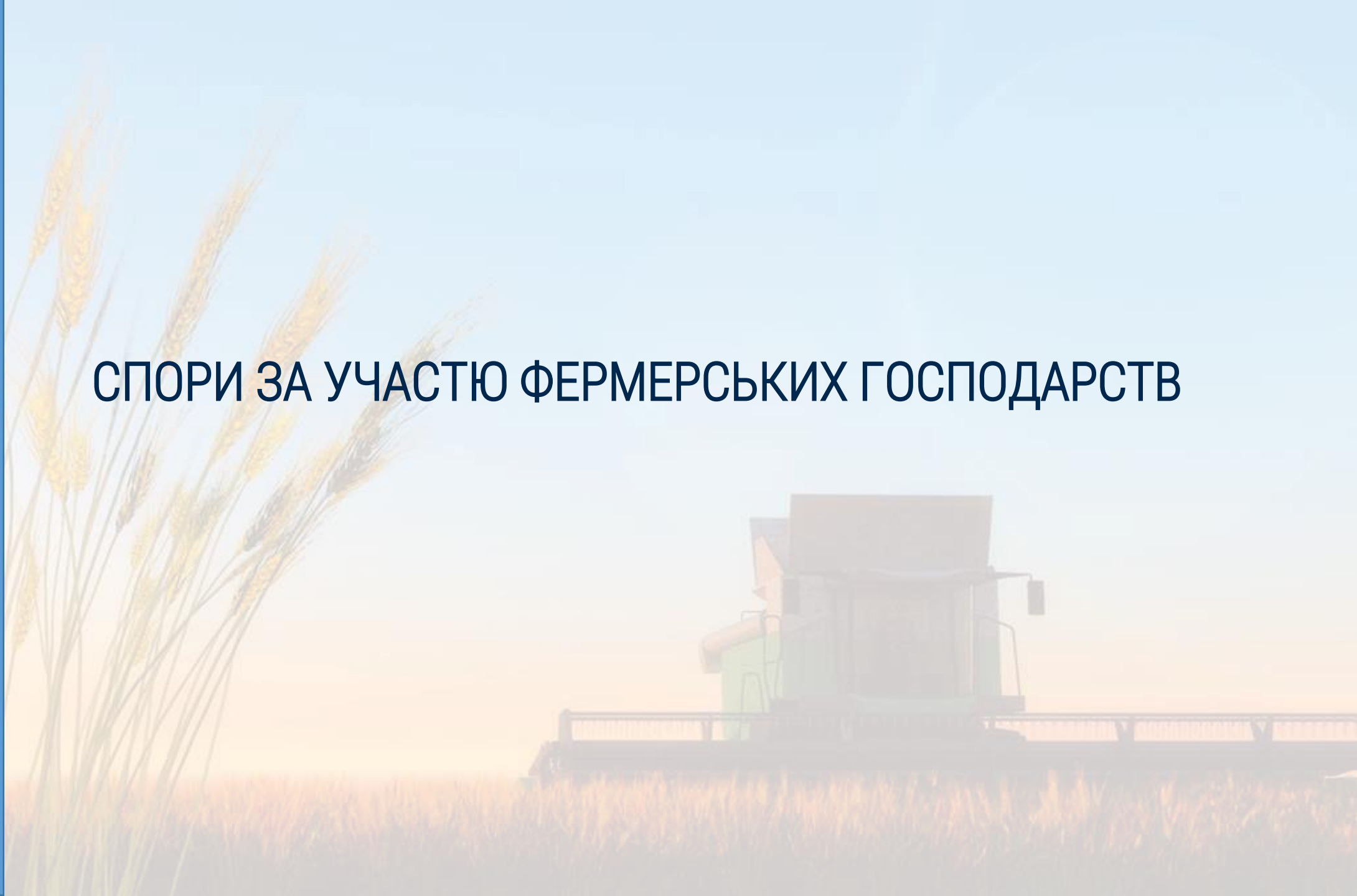
Постанова ВП ВС від 18.02.2020 у справі №
918/335/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88138141>

Верховний
Суд

СПОРИ ЗА УЧАСТЮ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

Позовна вимога про визнання відсутнім права постійного користування земельною ділянкою, у разі її задоволення, не призведе до відновлення порушеного права чи захисту інтересів держави та забезпечення виконання юридичного обов'язку зобов'язаною стороною, не відбудеться нівелювання негативних наслідків і у позивача не відновиться користування чи розпорядження конкретним матеріальним благом – земельною ділянкою. Заявлений позов до фермерського господарства фактично містить у собі вимогу про встановлення судом факту, що має юридичне значення (визнання відсутнім права користування) та не стосується захисту права цивільного, тобто задоволення такої вимоги не є ефективним способом захисту прав позивача.

Постанова КГС ВС від 22.06.2020 у справі №
922/2155/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/90154778>

Недопущення фермерського господарства до участі у земельних торгах саме з підстав порушення приписів статті 137 Земельного кодексу України є неправомірним у разі, коли фермерським господарством виконано усі належні дії щодо надання документів для реєстрації його як учасника земельних торгів, а виконавцем торгів видано довідку, що свідчить про результат перевірки на належність та достатність документів для подачі заяви про участь фермерського господарства у торгах.

Постанова КГС ВС від 31.10.2019 у справі № 922/3427/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85617541>

Передана в оренду селянському (фермерському) господарству для ведення товарного сільськогосподарського виробництва земельна ділянка, яка за своїм цільовим призначенням належить до земель сільськогосподарського призначення та є пасовищем, не може бути використана для посіву пшениці або будь-якої іншої культури, а має використовуватися виключно як пасовище.

Постанова КГС ВС від 12.12.2019 у справі
№ 904/1054/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86570224>

Набуття права власності фермерським господарством на об'єкти нерухомого майна на підставі рішення суду виключає можливість застосування положень статей 1212, 1213 Цивільного кодексу України, оскільки наведені норми застосовуються лише у тих випадках, коли безпідставне збагачення однієї особи за рахунок іншої не може бути усунуто за допомогою інших, спеціальних способів захисту.

Постанова КГС ВС від 26.11.2019 у справі № 902/201/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85933485>

Укладення фермерським господарством договорів оренди з метою здійснення господарської діяльності з власниками паїв є правомірною поведінкою учасника цивільних правовідносин. Водночас розірвання договорів оренди земельних ділянок позивачем з власниками земельних ділянок не встановлює причинно-наслідкового зв'язку між діями фермерського господарства і заподіянням збитків товариству. При цьому прямо дозволена законом поведінка учасників цивільних правовідносин не може бути визнана протиправною лише у зв'язку із тим, що управнена сторона зазнала збитків в результаті припинення її посадовою особою правовідносин оренди з власниками земельних ділянок.

Постанова КГС ВС від 26.09.2019 у справі
№ 921/324/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84788381>

Право користування селянського (фермерського) господарства земельною ділянкою водного фонду не підлягає захисту за рахунок скасування права постійного землекористування іншої юридичної особи, яке отримано у відповідності до вимог законодавства.

Постанова КГС ВС від 12.02.2020 у справі
№ 914/748/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87891237>

Передача (вилучення) земельних ділянок державної власності за рахунок земель, що перебувають у постійному користуванні у фермерського господарства, відбувається шляхом прийняття відповідного рішення власника землі за погодженням із користувачем.

Постанова КГС ВС від 24.04.2018 у справі № 920/590/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/73761516>

Вимога фермерського господарства про стягнення з сільської ради безпідставно збережених коштів (орендної плати) на підставі статті 1212 Цивільного кодексу України є обґрунтованою, оскільки договір оренди земельної ділянки визнано судовим рішенням в іншій справі неукладеним.

Постанова КГС ВС від 17.02.2020 у справі
№ 911/2827/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87891244>

У зв'язку із поділом земельної ділянки, яка була предметом договору оренди, та формуванням інших земельних ділянок, яким присвоєно кадастрові номери, об'єктивно відбулася зміна меж земельної ділянки, припинилось існування цієї земельної ділянки в дійсних межах, що унеможливлює ефективний захист прав позивача шляхом поновлення договору оренди, укладення додаткової угоди про поновлення договору оренди.

Постанова КГС ВС від 03.09.2019 у справі № 908/2503/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84063781>

Відмова у поновленні договору оренди землі, яка за змістом має відсилочний характер та не містить жодного порушення орендарем положень чинного законодавства або умов договору, тобто конкретних підстав для відмови у поновленні договору оренди земельної ділянки, є протиправною.

Постанова КГС ВС від 16.09.2019 у справі № 908/2314/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84944522>

Орендар не може вимагати поновлення договору оренди землі на підставі частини шостої статті 33 Закону України «Про оренду землі» на змінених умовах, щодо яких сторони не дійшли згоди.

Постанова КГС ВС від 08.10.2019 у справі
№ 904/3167/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/84944317>

Наявність заперечень орендодавця щодо поновлення договору оренди землі, про що орендаря до закінчення дії договору оренди землі було повідомлено у встановленому законом порядку з наведенням причин такого рішення, слугує підставою для припинення дії договору оренди землі у зв'язку із закінченням строку, на який його було укладено.

Постанова КГС ВС від 29.04.2020 у справі
№ 912/1138/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/89008523>

У разі, коли акт про відсутність сертифікату якості насіння та сортового свідоцтва, передбачений умовами договору поставки, не складався, то посилання фермерського господарства на їх відсутність не можуть слугувати підставою для відмови у задоволенні позовних вимог про стягнення заборгованості зі сплати вартості отриманого насіння.

Постанова КГС ВС від 10.02.2020 у справі
№ 924/1107/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/87735326>

Земельним кодексом України визначено вичерпний перелік прав на землю, в тому числі, й види користування землею, а також порядок та підстави набуття прав на землю. Договір про спільну діяльність укладений між товариством та фермерським господарством не може вважатися підставою набуття права користування земельними ділянками у встановленому законодавством порядку.

Постанова КГС ВС від 28.02.2020 у справі №
902/788/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88149754>

Вимоги товариства щодо стягнення з кредитора – фермерського господарства зернових культур є безпідставними, оскільки основне зобов'язання припинилося за домовленістю сторін у зв'язку з новацією.

Постанова КГС ВС від 17.12.2019 у справі № 917/2153/17
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86400465>

Земельною ділянкою, віднесеною до земель оборони, на якій діє спеціальний режим використання прикордонної смуги, можна користуватися для вирощування сільськогосподарських культур, випасання худоби лише за наявності відповідного погодження Державної прикордонної служби та з дозволу військової частини за погодженням з органами місцевого самоврядування або місцевими органами виконавчої влади.

Постанова КГС ВС від 25.04.2019 у справі
№ 907/711/17

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81435263>

Систематична несплата орендарем – фермерським господарством орендної плати є підставою для розірвання договору оренди земельної ділянки, незважаючи на те, чи виплачена в подальшому заборгованість.

Постанова КГС ВС від 22.10.2019 у справі № 923/826/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85241489>

Обмеження повноважень щодо представництва юридичної особи набуває юридичної сили для третьої особи в тому випадку, якщо третя особа, вступаючи у відносини з юридичною особою та укладаючи договір, діяла недобросовісно або нерозумно, зокрема, достеменно знала про відсутність у виконавчого органу товариства необхідного обсягу повноважень або повинна була, проявивши принаймні розумну обачність, знати про це.

Постанова КГС ВС від 29.10.2019 у справі
№ 904/355/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85328855>

Вимога фермерського господарства про стягнення збитків у формі упущеної вигоди не підлягає задоволенню в разі недоведення позивачем належними та допустимими доказами розміру заподіяних йому неправомірними діями відповідача збитків.

Постанова КГС ВС від 18.11.2019 у справі
№ 902/761/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85710940>

Вимога про стягнення заборгованості за договором, який визнано недійсним в судовому порядку, є неналежним способом захисту порушеного права, оскільки правовим наслідком визнання договору недійсним є право сторін на відшкодування вартості того, що було за ним одержано, за цінами, які існували на момент відшкодування.

Постанова КГС ВС від 13.08.2019 у справі № 903/680/18
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83619860>

Договір про спільну діяльність за участю фермерського господарства може бути розірваний в односторонньому порядку в разі доведення відповідних обставин, які б свідчили про дійсне істотне порушення іншою стороною умов цього договору.

Постанова КГС ВС від 20.08.2019 у справі № 916/1533/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/83953495>

Для відшкодування збитків, завданих селянському фермерському господарству неправомірними діями відповідача (пошкодження врожаю хімічними речовинами) необхідно, зокрема, довести розмір пошкоджених ділянок та розмір шкоди.

Постанова КГС ВС від 03.12.2019 у справі
№ 913/82/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/86141369>

Визнання нікчемного правочину недійсним за вимогою його сторони не є належним способом захисту прав, оскільки нікчемний правочин є недійсним в силу закону і визнання його недійсним у судовому порядку не призведе до реального відновлення порушених прав позивача.

Постанова КГС ВС від 18.03.2020 у справі
№ 904/686/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/88494827>

Порушення боржником строку виконання зобов'язань (порушення зобов'язань) не може бути кваліфіковано як одностороння відмова від виконання ним своїх зобов'язань за договором купівлі-продажу незавершеного сільськогосподарського виробництва.

Постанова КГС ВС від 21.11.2019 у справі № 903/198/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85971715>

У разі нездійснення фермерським господарством попередньої оплати товару, зобов'язання товариства щодо поставки товару не виникає, а нездійснення ним на свій ризик поставки товару без попередньої оплати, не надає продавцю права вимагати оплати такого товару.

Постанова КГС ВС від 29.01.2020 у справі
№ 903/154/19

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/873292991715>

Ухвала суду про закриття апеляційного провадження є обґрунтованою, у разі встановлення, що судовим рішенням, яким визнано права користування на умовах договору оренди земельної ділянки за фермерським господарством, яке і було засноване громадянином з метою ведення фермерського господарства, питання про права, інтереси скаржника не вирішувалось.

Постанова КГС ВС від 22.11.2019 у справі
№ 917/679/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85871232>

Ухвала суду про закриття апеляційного провадження є обґрунтованою, у разі встановлення, що судовим рішенням, яким визнано права користування на умовах договору оренди земельної ділянки за фермерським господарством, яке і було засноване громадянином з метою ведення фермерського господарства, питання про права, інтереси скаржника не вирішувалось.

Постанова КГС ВС від 22.11.2019 у справі
№ 917/679/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85871232>

Ухвала суду про закриття апеляційного провадження є обґрунтованою, у разі встановлення, що судовим рішенням, яким визнано права користування на умовах договору оренди земельної ділянки за фермерським господарством, яке і було засноване громадянином з метою ведення фермерського господарства, питання про права, інтереси скаржника не вирішувалось.

Постанова КГС ВС від 22.11.2019 у справі
№ 917/679/18

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85871232>

Верховний
Суд

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!

